

АНАЛІЗ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ – ЯК ПРОБЛЕМА РОЗУМІННЯ ПРИРОДИ ЗДІБНОСТЕЙ ЛЮДИНИ ДО НАВЧАННЯ

Життя людини – це, насамперед, безперервна адаптація до умов безупинно мінливого середовища, це вироблення нових форм поведінки, спрямованих на досягнення певних цілей, це різноманітне навчання.

Аналіз навчання у вищій школі – це не тільки практично значуща проблема, пов'язана з підвищенням ефективності професійної підготовки студентів. Насамперед, це проблема розуміння природи здібностей людини до навчання.

Навчання студентів – це вплив на їхню психіку й діяльність із метою озброєння знаннями, вміннями, навичками. Навчання має опосередковане значення для вдосконалення наукового світогляду, розвитку інтелектуальних і професійних якостей.

Знання, вміння, навички в галузі своєї професії – стрижнева частина підготовки й розвитку студента. Успішне викладання немислиме без стимулювання активності учнів у процесі навчання.

Постійним побудником механізму пізнання є інтерес. Інтерес – це мотив, що сприяє орієнтуванню в будь-якій галузі, ознайомленню з новими фактами, більш повному й глибокому відображенню дійсності. Пізнавальний інтерес формується й розвивається в діяльності. Сильним стимулом пізнання є подив.

Навчання – специфічно людська діяльність, причому вона можлива лише на тому ступені розвитку психіки людини, коли вона здатна регулювати свої дії свідомою метою. Людська діяльність завжди цілеспрямовано підпорядкована меті як свідомо запланованому результату, досягненню якого вона служить. Мета спрямовує діяльність і коректує її хід.

Діяльність – не сукупність реакцій, а система дій, що об'єднані в єдине ціле мотивом, що спонукує. Мотив – це те, заради чого здійснюється діяльність, він визначає зміст того, що робить людина й, нарешті, діяльність завжди носить

продуктивний характер, тобто її результатом є перетворення, як у зовнішньому світі, так і в самій людині, її знаннях, мотивах, здатностях та ін.

У навчальній діяльності, на відміну від діяльності дослідницької, людина керується не розглядом чуттєво-конкретного розмаїття дійсності, а застосуванням уже виділеними іншими внутрішніми основами. Таким чином, у навчальній діяльності відбувається зростання від абстрактного до конкретного, від загального до часткового.

Головним результатом навчальної діяльності у власному розумінні слова є формування в учнів теоретичної свідомості, і теоретичного мислення, саме від сформованості теоретичного мислення, що приходить на зміну мисленню емпіричному, залежить характер усіх знань, що здобуваються в ході подальшого навчання.

Студентський вік характерний тим, що в цей період досягаються багато оптимумів розвитку інтелектуальних і фізичних сил. Але нерідко одночасно проявляються «ножиці» між цими можливостями і їх дійсною реалізацією.

Час навчання у вищому навчальному закладі збігається із другим періодом юності або першим періодом зрілості, який відзначається складністю становлення особистісних рис.

Факт вступу до вищого навчального закладу зміцнює віру молодій людині у власні сили й здібності, породжує надію на повнокровне й цікаве життя.

Вища освіта впливає на психіку людини, розвиток його особистості. За час навчання у ВНЗ при наявності сприятливих умов у студентів відбувається розвиток усіх рівнів психіки. Вони визначають спрямованість розуму людини, тобто формують склад мислення, який характеризує професійну спрямованість особистості. Для успішного навчання у ВНЗ необхідний досить високий рівень загального інтелектуального розвитку, зокрема сприйняття, уявлення, пам'яті, мислення, уваги, ерудованості, широти пізнавальних інтересів, рівня володіння певним колом логічних операцій.

Психологічний розвиток особистості студента – діалектичний процес виникнення й руйнування суперечностей, переходу зовнішнього у внутрішнє, саморозвитку, активної роботи над собою.

У зв'язку із цим можна виділити три основні типи діяльності поведінки студентів у сфері навчання й пізнання.

Перший тип особистості відрізняється широким підходом до цілей і завдань навчання у ВНЗ. Інтереси студентів зосереджують на галузі знань більш широкої, ніж передбачено програмою, соціальна активність студентів виявляється у всіх різноманітні форм життя ВНЗ. Цей тип діяльності орієнтований на широку спеціалізацію, на різнобічну професійну підготовку.

Другий тип особистості відрізняється чіткою орієнтацією на вузьку спеціалізацію. І тут пізнавальна діяльність студентів виходить за межі навчальної програми. Однак якщо першому типу поведінки властиве подолання рамок програми, так сказати, ушир, то в цьому випадку цей вихід здійснюється вглиб. Система духовних запитів студентів звужена межами «околопрофесійних інтересів».

Третій тип пізнавальної діяльності студентів припускає засвоєння знань і набуття навичок лише в межах навчальної програми. Цей тип діяльності – найменш творчий, найменш активний. Таким чином, уже в результаті найбільш загального підходу до аналізу навчально-пізнавальної діяльності студентів виділяються три типологічні групи, кожна з яких має свої моделі поведінки.

У силу властивої молодим соціальної чуйності вони, ще й не свідомо, але розуміють, що студентський період може виявитися останнім шансом інтелектуального розвитку, що включає не тільки професійні знання й уміння, але й більш важливі – загальнокультурні, що формують розуміння контексту професійної діяльності.

Ефективність навчання залежить від рівня пізнавальної активності особистості в процесі навчання. Незважаючи на розробку проблеми, розвиток професійно-пізнавальної активності студентів ще не стає потребою значної частини педагогів і самих студентів ВНЗ, що впливає на результати підготовки

фахівців. Таким чином, простежуються суперечності між необхідністю розвитку професійно-пізнавальної активності студентів – майбутніх творчих і діяльних професіоналів і недостатнім реальним використанням даного процесу.

Ми вважаємо, що професійно-пізнавальна активність є не тільки певною рисою, властивістю особистості, але й результатом, проявів цієї властивості на практиці, тобто в діяльності особистості. Виходячи із цього, ми визначаємо професійно-пізнавальну активність як якість особистості людини, яка виявляється в його готовності й діяльності щодо ефективного оволодіння знаннями й способами роботи в певній професійній сфері за оптимальний час із мобілізацією всіх своїх морально-вольових зусиль на досягнення цієї мети.

Показниками професійно-пізнавальної активності за емоційно-вольовим критерієм є, на нашу думку, радість, захопленість, рішучість, наполегливість, самоаналіз, мобілізація фізичних і розумових сил у процесі оволодіння знаннями й способами професійної діяльності в процесі їх використання на практиці.

Показниками індивідуально-якісного критерію служать енергійність, допитливість, інтенсивність, сумлінність, самостійність, цілеспрямованість, стійкість уваги, інтелектуальна ініціатива, потреба в знаннях, зосередженість, завзятість у подоланні труднощів.

Показники когнітивного (пізнавального) критерію наступні: пізнавальний інтерес, успішність за професійними дисциплінами, якість знань, швидкість виконання різних за характером завдань, вибір оптимального ходу вирішення завдань, використання додаткового матеріалу, активність на заняттях.

Показниками професійно-діяльнісного критерію можуть бути вміння вирішувати практичні професійні завдання, участь у науково-дослідній роботі, здатність замінити професіонала на робочому місці (навчальні заклади), участь у професійних конкурсах, інших заходах, пошук додаткової інформації. Рівні професійно-пізнавальної активності відбивають зміну характеру діяльності суб'єкта, його здатності й бажання освоювати численні способи оволодіння майбутньою професією. Розроблені нами критерії й показники професійно-

пізнавальної активності дозволили нам визначити рівні її сформованості: низький, середній і високий.

Перший (низький) рівень містить у собі нечисленні моменти прояву позитивного відношення до навчання й праці; можливий деякий (ситуативний і короткочасний) інтерес до обраної професії; позитивна мотивація не сформована, і активність виявляється лише на вимогу; знання – безсистемні, уміння й навички – фрагментарні; студент самостійно вирішує тільки ті завдання, що носять репродуктивний характер.

Другий (середній) рівень знаходить своє вираження в прояві стійкого інтересу до майбутньої професії й процесу набуття знань; прагненні до пошукової діяльності, що, зокрема, виявляється й у постановці питань; студент володіє системою провідних знань на рівні оперування поняттями; основні вміння й навички сформовані. Емоційно-вольовій сфері властиві такі якості, як ретельність, старанність, відповідальність.

Третій рівень (високий) визначається тим, що діяльність студента характеризується стійкою внутрішньою потребою стати професіоналом і виробити свій стиль діяльності; перевага віддається процесу самостійного здобуття знань, які носять розвивальний характер, відрізняються глибиною й науковістю, виявляється прагнення застосувати ці знання на практиці з метою досягнення високих показників у межах оволодіння професією. Студент володіє навичками культури розумової праці, його самостійна професійно-пізнавальна діяльність характеризується захопленістю, ініціативністю, енергійністю, рішучістю, творчим підходом.

Усі аспекти сучасного концептуального аналізу навчання як специфічної діяльності суб'єкта, мають важливе значення не тільки в плані теоретичного вирішення проблеми взаємозв'язку навчання й розвитку, але й для практики вузівського навчання.

Література:

1. Аврамчук Л.А. Проблемність навчання як засіб формування продуктивної пізнавальної діяльності студентів аграрного навчального закладу: Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.04/ Національний аграрний університет. – К., 1998. – 203 с.
2. Братченко С.Л. Диагностика личностно-развивающего потенциала / С.Л. Братченко. – Псков, 1997. – 68 с.
3. Головань Т. І. Пізнавальний інтерес як чинник підвищення ефективності процесу навчання // Рідна школа. – 2004. – №6. – С.15-17.
4. Павлова Л.В. Активизация учебно-познавательной деятельности студентов технического вуза с использованием комплекса занимательных заданий по инженерной и компьютерной графике: Автореф. дис. ... канд. пед.наук. – М., 2003. – 24 с.
5. Ярославова Е.Н. Факторы формирования познавательно-профессиональной активности студентов: на примере изучения иностр. яз. / Е.Н. Ярославова // Урал. гос. акад. физ. культуры. – Челябинск, 1999.